

BELİRSİZLİKLER ORTAMINDAN NİTELİĞE...

İçinde yaşadığım coğrafyaya doğduğumdan bu yana 'öğrenilmiş çaresizlik' olarak bilinçaltımıza kazınmış olduğunu hissettiğim reflekslerimizden ve onun karşısındaki konumlanma çabamdan hareket etmek istiyorum...

Bu anlatımı da genel olarak, bu benzeri ortamlarda daha çok gözlenen, kendi gerçekliği dışında hayatta kendi bağlamını üretememiş, havada kalacak kavramlar ve iyi niyet temennileri olacak bir içerikte sunmak yerine, kendi bağlamını gündelik olandan alan bir içerikte sunmak istiyorum.

Burada anlatımı inşa edecek iki dil ve yol var, ilki daha az samimi ama kibar yol,...diğeri daha kaba ama samimi ve içten...Ben ikincisini tercih edeceğim.

Ortam dönüştükçe içinde yaşadığımız coğrafyada değişmediğini hissettiğim bu temel refleksler;

1. *Karşı karşıya kaldığımız sorunların tümü birbirlerine zincirleme olarak bağlıdır. Bu genel problemimizdir. Hiçbir sorun, kendi içinde, zincirleme bağlı olduğu o genel sorun çözülmeden çözülemez.*

Eğitimden toplumsal yapıya, hukuk düzeninden kentlere ve mimarlığa kadar hep bu ölçekte konuşmayı yeğleriz. Hatta bir bağlamın kendine özgü basit bir problemi üzerine konuşmaya, çalışmaya başlasak bile konu dönüp dolaşır, bu genel zincirleme jenerik tabloya bağlanır. Görülebilir bir durum kendi bağlamı üzerinden değil o belirsiz genellemeler içinde anlamlandırılmaya çalışılır. Öğrendiğimiz bakma ve görme yönteminde bir sorunumuz olsa gerek ki hep yanıt bir üst ölçekte aranır.

2. *Tartışma platformlarında bu genel, belirsizlik üzerine kurulu tablodan, anlamlı bir bütün üretmeyen bu zincirden yakınıyoruz. Dillendirildiğinde uzlaşmış bir yakınma halidir.*

Ama hayatın uygulamalı pratiğinde bu aslında çok da kötü birşey değildir. Çünkü tüm düzenimizi de bu durumun belirsizliği üzerine inşa etmişizdir. Örneğin, yasalarımız, yönetmeliklerimiz vardır. Bahsettiğimiz bu genel durum içinde çalışmadığına ya da belirsizlikler içinde işlemediğinden yakınıyoruz. Ama onun üzerinden fayda sağlayabileceğimiz (ekonomi, rant...) ucu açık, yorumlamaya açık durumu nedeniyle, işimize nasıl geliyorsa öyle kavramaya devam ederiz. Hatta bu ortam, sürekliliği pek sevmeyen huyumuz, hayat ya da problemler karşısında 'değer'lerimize göre değil, çıkarlarımıza göre konumlanma imkanı yarattığı için de şikayetlerimiz biraz da laftadır. Ama güç dengeleri bozulup canımız yandığında, bu 'belirsiz zemin' şikayet ettiğimiz, karşısında durmamız gereken aşılamayan bir sorun haline dönüşür. Gayri meşru gibi görünen bu durum, toplumsal meşruiyetini kazanmıştır. Çünkü bizler için yazılı olan değil, uygulamada var olan gerçektir. Tembelliğe yatkın genetik kodlanmalarımız da bu ortamda konumlanabilmeyi 'güç' ilişkileri içinde aramakta, 'değer' ve 'nitelik' temennileri de genelde bu tür ortamlara bırakılmaktadır. Gündelik olanda karşılığı zahiri görünse de burada günah çıkartır, rahatlarız...

3. *Bu gelişmelerden akademik dünya da nasibini almıştır. Uygulanmış, denenmiş, resmi bilginin deposu olarak algılanan akademik ortam, pratik dünyadan kopuktur.*

Bu rolü kabullenerek, kodlanmış mimiklerini bu durum üzerine üreten akademisyenler de, gündelik olanın panzehirini elinde bulundurduğu duygusu ile kendini motive eder, bir taraftan şikayet ederken diğer taraftan gücünü de buradan aldığını bilir. Çünkü, bilgisini, gündelik olanı 'aşırı yorum' gücü sayesinde kendi bilgi alanı içinde manipüle

etme gücüne sahiptir. Ama bu manüplasyonlar genelde bağlamını olması gerekli yerden almadığı için, yorumladığı duruma bir türlü fayda üretemez. Böylece kendi varoluş gücünü yine yaşam için değil, kendi alanına ait bir bilgi iktidarı oluşturma motivasyonundan alır.

4. *Akademik dünyanın, taradığı zengin alandan beslenemediğini, taleplerinin karşılığını alamadığını savunan, mesleğin pratik dünyası da, fazla kendinden menkul sorun ve çözümleri olan bir alanmış gibi algılanıp, bilgi üretmeyen, hatta çoğu kez küçümsenerek 'piyasa' diye telaffuz edilen kavruk bir alan gibi algılanır.*

Bu alan içinde üretim yapanların büyük çoğunluğu da içsel olarak bu rolü kabullenmiş, hatta öğrenilmiş bir durum olarak da sorgulamadan çaresizce kabul etmektedir. Bunun en güzel örneği mezun olma aşamasına gelmiş öğrencinin “ ne yapacağım? ” sorusuna yanıt aradığı zaman aralığında gerçekleşir. Genel bir ortalama meraklı, ilgisi fazla, bilgiye açsa akademik alan cazip; biran önce para kazanması, “iş” olarak üretim yapacaksa “piyasa” cazip görünür. Bu ilk bakışta çaresiz , önyargılı durum, kendiliğinden meslek alanında iç ilişkilerinden bağımsız rolleri tayin eder. Şimdi eğitim kurultayları, sempozyumları gibi bu ve benzeri ortamlarda “eğitimde nasıl düzenlemeler yapalım ki? ” sorularının bakış açısından kaynaklanan yapay bir problemi, yine yapay yollarla çözmeye çalışıyor.

Niteliğin, niceliksel tahakküm yöntemleri ile çözülemeyeceğine inanan biri olarak, Proust'un söylediği gibi yeni manzaralar peşinde değil, yeni gözler peşinde koşmamız gerektiğine inanıyorum.

Yukarıda aktardığım zihinsel refleksler, hepimiz için karşılığını tam da böyle bulmasa da genel uzlaşma içinde kendilerine bir yer edinmişlerdir. Derdim, “bunu değiştirmenin yolları nedir ?, ne yapalım ?” gibi sorulara yanıt arayarak beyhude bir çabaya girişmek değil, tarif ettiğim kavrayış hatalarına düşmeden, durumların içinde konumlanma biçimlerini sorgulamak.

Çünkü 'sorun' üreten bakış açısıdır. Başka bir bakışla sorunun kendisi, çözümün kendisi haline dönüşebilir.

Şimdi sunacaklarım, 'Baskı' altında ya da gündelik olan karşısındaki karşılaşmalarda üreteceğimiz bu ve benzeri reflekslerden kişisel olarak kurtulma çabası ve kendi üretim nişim içinden üretmeye çalıştığım kişisel yanıtlar (birkaç örnek) ve ortak bir durum üzerinden yapmamız gerekli olduğuna inandığım zihinsel bir egzersize odaklanacak.

Mimarlığın pratik dünyasına ait ezberlerimizden biri olan mimarlığın, yalnızca talep ya da siparişle üretilen bir uğraş olduğu inancının tersine mimarlığı bir üretim ve sorgulama alanı olarak görüyorum. Bir taraftan da mimarlığı bir araştırma alanı olarak kavriyorum. Hayat tarafından sınanmaya açık ne kadar fikir üretebilirsek o kadar 'yeni' durumlara hazırlıklı olabiliriz diye düşünüyorum. Bunu da ancak hem bireysel hem de kollektif olarak paylaşımlarla üretebildiğimiz oranda başarabileceğimizi düşünüyorum.

Bu bağlamda, içinde bulunduğum, biri bireysel diğeri ortak bir paylaşımın ürünü olan iki örnek üzerinden devam etmek istiyorum:

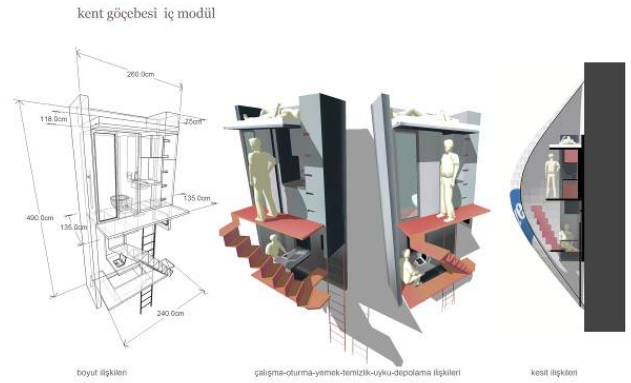
İlki benim “kent göçebeleri” adını verdiğim proje; günümüzdeki mülkiyet ilişkileri durumunu da kendi içinde sorguluyan, kentin yarattığı olasılıklar ve olanaklarını peşinden koşan bir proje. Genelde yatay düzlemdeki referanslar sisteminde bir zemin örgütlenmesi üzerinden kurulan bir mülkiyet zihniyeti, özellikle kent mekanında farklı zaman kesitlerinde yapısal olarak birikmeye başladığı zaman, üçüncü boyutta boşluklar, yeni ilişkiler ve durumlar ortaya çıkarıyor. Genelde bu çıkan boşluklar da reklam panoları gibi aslında kentin rant

düzenine bir şekilde katılıyor.Kent bunları ister istemez kendi düzeninin bir parçası haline getiriyor...

Ben de proje de bu duruma odaklanarak, bu şekilde kullanılan 3. boyutta asılı kalan kent mekanı, acaba zamanı ve çalışma biçimini farklı şekillerde kullanan, kentte göçebe olarak hareket eden bir insan için barınma olasılığı yaratabilir mi? sorusunu soruyorum. Bu proje aynı zamanda ‘bu rant ve ticari durumların kendi olanaklarını da kullanıp onları yok saymadan, kendi problemi içine katabilir mi? nin başka türlü bir araştırması. Bir iç modül ve bir kabuktan oluşuyor ve yerleştiği yüzeyin altyapı ve olanaklarını kullanıyor. Bulunduğu alandaki imar durumu değişikliği, ya da yeniden yapılanma esnasında, tıpkı kullanıcıları gibi göçebe olarak taşınıp, varolabileceği yeni bir yer buluyor kendisine... Bu proje, kentte mülkiyet derdi olmadan yaşama olanaklarınının da bir araştırması olarak da kavranabilir. (resim-1,resim-2)

Resim 1/ kent göçebeleri

Resim 2/ kent göçebeleri

İkinci örnek de kent mekanına odaklanan konularından biri olarak Park Otel. İstanbul’da yakın zamanda satışı ile tekrar gündeme gelen bir iskelet yapı. Kentte yıllardır atıl duran bir durumu var. Kentten çalınmış, sadece yapı iskeleti duran boşluğun kendisi üzerine çok konuşulduğunu, yazılıp çizildiğini hatırlıyorum ama kente entegrasyon, kente katılma biçimi ya da kentsel peyzaj içinde tekrar üretilme biçimi nasıl olur ya da farklı biçimlerde nasıl değerlendirilebilir’i en azından bir sosyal ütopya olarak tartışmaya kimsenin girdiğini hatırlamıyorum.

Bu bağlamda bu düşüncelerimizi konuşurken 3 mimar bir araya gelip, bunlar üzerine biraz fikir ürettik. Tartışmalarımızdan önce çeşitli fikirlerimizi projelendirdik ve bu projeler üzerinden fikirlerimizi çarpıştırdık. Bu tartışma ve projeler 3 ay önce İstanbul dergisi’nde yayınlandı. “Bu alanın mevcut haliyle yok sayılmadan nasıl kent peyzajının içinde kamusal mekana açılabilir?” sorusuna odaklanarak durumu ve mimar olarak konumumuzu sorguladık. (resim-3,resim4,resim 5)

Resim 3/ park otel'in kentle entegrasyonu

Resim 4-5/ park otel'in kente entegrasyonu

Bizde genelde bu tür sorgulamalar projeler üzerinden ya da üretilen üretimler üzerinden tartışılmaz. Karmaşık konulara giren, aslında mimarlık alanının da dışına çıkan, bazen tamamen mimarın sosyolog gibi konuştuğu, kendi tasarım araçları üzerinden düşüncelerini üretmediği söz üretimine dönüşür. Böyle olduğu sürece de hiçbir zaman bir yerlere oturmaz ve bir zemin üzerine kurulamaz. Özellikle bugünün kent yaşamı üzerinde düşünülecek ve kafa yorulacak çok konu olduğunu düşünüyorum.

Müşteri bekleyen ya da müşterisinden şikayet eden, işsizlikten, yönetmeliklerden, mevzuatlardan, kurumlardan yakınan pek çok mimarın, kendi işini üretebileceği o kadar konu var ki... Ben bugün, kendi müşterisini oluşturan, talep edilebilecek bulup çıkarılmayı bekleyen çevremizde çok konu olduğunu düşünüyorum. Bunun da ancak kendi alanımıza ait araçlarla düşünülüp, üretilebildiği sürece varolacağına inanıyorum. Burada belki de bahsedilmesi gereken bir başka refleks de mimarlığın pratik dünyasında müşteri kanalıyla gelen ve bina ile neticelenen bir uğraş olduğu inancı. Önce müşteri, sonra bina sonra da ölçek kavramını sorgulamaya açmanın doğru olduğuna inanıyorum. Şu anda şikayet edilen, değiştirilemeyen pek çok durumun, yalnızca söz üretiminin ötesinde çalışmalar aracılığı ile ortamın dönüşmesine kaynaklık edebileceği, bakış açıları ve ortamın dönüşmesi ile de kaçınılmaz olarak değişmek zorunda kalacağına inanıyorum.

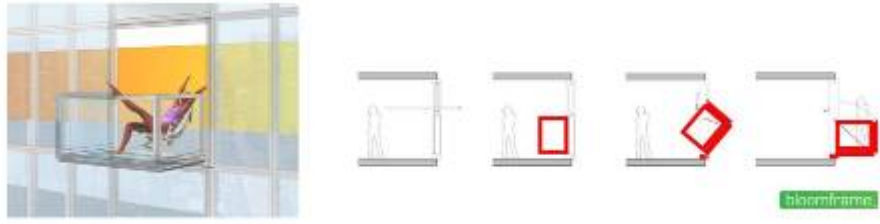
Bu konularda, birkaç da yurt dışı örneği vermek istiyorum:

İki Alman mimarın Arnavutluk-Tiran'da gerçekleştirdiği cephe çalışması, (resim 6)

Resim 6/ bolles&wilson

Hollanda'da bir mimarlık ofisinin geliştirdiği hem balkon olan hem doğrama olan bir sistem (resim 7)

Resim 7/ Hofman Dujardin Architecten -Bloomframe

Şilili mimarların İspanya'da yaptığı ucuz konut çalışması (resim 8)

Resim 8/ SISTEMA M7 TUNQUEN COOPERATIVA URO1.

Avusturyalı mimarların, beton silindir kanallarla gerçekleştirdikleri otel (resim 9)

Resim 9/Das Park Hotel

Shigeru Ban -Santa Monica Nomadic Museum (resim 10)

Örnekler çoğaltılabilir...

Proust'un sözünü burada bir kez daha hatırlamanın önemli olacağını düşünüyorum; "Yeni manzaralar peşinde değil, yeni gözler peşinde koşmalıyız..."

Şimdi son olarak bir örnek üzerinden bir zihin egzersizi yapalım, konuyu, genel, jenerik bir tartışmanın kurbanı olmadan bir bağlam üzerinden hareketle ele alalım.

Boğazda küçük bir balıkçı lokantası ve hemen arkasındaki eski ahşap bir bina...Gördüğümüz görüntü bakış açısına bağlı olarak pek çok açıdan yorumlanabilir. Eski ahşap cephe çinko ile kaplanmış, zamanla yapının ihtiyaç duyduğu bakım farklı zaman dilimlerinde parça parça yapılmış. (resim 11, resim 12)

Resim 11

Bu evde yaşayan kişi neden ihtiyaçlarını mimar aracılığı ile gerçekleştirmiyor da kendisi el yordamı ile parça parça gerçekleştiriyor...Dilerseniz şimdi de hepimizin bildiği ama dillendirmekten itina ile kaçındığı durumu dillendirelim.

Bu evin sakini, size gelmiş olsa, "Üşüyoruz, cepheden de su alıyoruz...,yardım edin, akıl verin ne yapmalı?" diye soruyor. Siz de diyorsunuz ki; biz bu cepheyi çok güzel çözeriz, detaylarınızı iyi edebiliriz. Yalnız bir yerden başlarsak zincirleme olarak pek çok noktaya el atmak zorunda kalabilme ihtimalimiz var. Ama sonuçta ihtiyaçlarınızı karşılamamanın ötesinde bir yanıt üretebileceğimize inanıyoruz. Yapılacak çalışma için, önce röleve-restitüsyon-restorasyon projesi hazırlamamız lazım, Anıtlar Kurulu, Boğaziçi İmar, Belediye onayı gibi

Resim 12

aşamalardan geçirerek projemizi onaylatmamız lazım. Ancak bunlardan sonra projemizi uygulayabiliriz. Zaten bir kere izin alındı mı baştan aşağı herşeyi yenilemek daha doğru olacaktır, diyorsunuz. O da diyor ki tüm bunları yapmak için: birincisi param yok, ikincisi bunları bekleyecek zamanım yok, üçüncüsü bu işe başlarsak da tüm bunların sağlıklı çözüleceğinin garantisi yok. Kaldı ki bir problemi çözmek için 10 problemi de aynı anda çözmenin bütçesini çıkarıyorsun der...

Tüm bu süreçleri kendisine anlatan mimarı, burada problem çözen değil, kendisine problem yaratan biri olarak görecektir. Kendi problemlerini çözmesine yardımcı olacak yasal düzenlemeleri de kollaması beklenen kurumları da kendisi üzerinden çıkar sağladığı bir mekanizma olarak algılamakla kalmayıp, mimarı da bu kurumlar üzerinden nemalanan örgütlenmenin bir parçası olarak kavrayacaktır. Bu sürece kaçınılmaz olarak girecekse de muhtemelen hizmetinden ilk vazgeçeceği aktör de kaçınılmaz olarak olacaktır. Çünkü mekanizma kendi içinde mimarın yerine geçecek alternatifleri çok daha uygun bütçelerle sunmaktadır.

O ise bu yolla girmeden farklı zaman aralıklarında kendi ihtiyacını, çinkoyu cepheye çıkararak veya çaktıracak, bulduğu çıkma malzemelerle geçici olarak çözerek, tüm risklere rağmen ihtiyacını gidermeye çalışıyor.

Şimdi, nitelikli yapı çevre adına konmuş yönetmelikleri, mekanizmaları, aktörlerin tam tersine aşılamayacak bir engele dönüşmesi ve gayri meşru görülen yollara teşvik etmesi tartışmasını bir kenara bırakarak şu soruyu soralım:

Siz mimar olarak bu durumda nasıl konumlanacaksınız ?. Hatta ileri götürelim, siz değerlerinizle ayakta kalmaya çalışan ama aynı çaresizlikte kalan bir mimar olarak o evde yaşasanız ne yapardınız ?

Pirsig 'nitelik' tanımını yaparken şöyle der: " Nitelik, öznenin nesneye bakışıdır." Ben herhalde tercihim çinko ile çözülmesi yönünde kullanırdım. Belki de tek farkla "nasıl nitelikli bir çinko detayı üretirim" sorusunu sorarak...

Boğaçhan Dünderalp /mimar 01.03.07